Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Kooperatīvi un pārstrukturēšana" (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 191/05)

Ziņotāja: ***Marie ZVOLSKÁ* kdze**

Līdzziņotājs: ***Jan OLSSON* kgs**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2011. gada 14. jūlijā nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"*Kooperatīvi un pārstrukturēšana*".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (*CCMI*) savu atzinumu pieņēma 2012. gada 12. aprīlī. Ziņotāja — *Marie ZVOLSKÁ* kdze, līdzziņotājs — *Jan OLSSON* kgs.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 480. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 25. un 26. aprīlī (25. aprīļa sēdē), ar 148 balsīm par un 1 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. **Secinājumi un ieteikumi**

1.1 Pēc savas būtības un uzņēmējdarbības modeļa dēļ kooperatīvi sniedz ieguldījumu stratēģijā "Eiropa 2020". Tie pielāgojas pārmaiņām ekonomiski efektīvā un sociāli atbildīgā veidā. Tie sekmē sociālo un teritoriālo kohēziju. Tie veido jaunus un novatoriskus uzņēmējdarbības modeļus, lai palielinātu konkurētspēju. Tas viss ir jāuzsver 2012. gadā — Starptautiskajā kooperatīvu gadā.

1.2 Izņemot dažus sektorus, kooperatīvi ir neliela Eiropas tautsaimniecības daļa. Tomēr saskaņā ar šajā atzinumā sniegto informāciju kooperatīvi krīzes laikā ir izturīgāki pret satricinājumiem un stabilāki nekā citu veidu uzņēmumi, turklāt tie attīsta jaunas uzņēmējdarbības iniciatīvas. Iespējams, to ietekmē kooperatīvo uzņēmumu specifika: ilgtermiņa pieeja, stipras teritoriālās saknes, biedru interešu aizstāvēšana un pievēršanās savstarpējai sadarbībai. Kooperatīvu modeļa acīmredzamo izcilību ir svarīgi izplatīt un attīstīt valstu un ES politikas jomās.

1.3 Uzņēmējdarbības daudzveidība ir atzīta Līgumā, turklāt nesen Eiropas Savienības Tiesa atzina kooperatīvā modeļa specifiku (ES Tiesas spriedums (Pirmā palāta), 2011. gada 8. septembrī, apvienotās lietas C-78/08 līdz C-80/08) un to, ka ir pieļaujami kooperatīviem paredzēti politikas pasākumi.

Ieteikumi par ES rīcībpolitiku

1.4 Tāpēc kooperatīvi būtu jāņem vērā visās ES politikas jomās, kas sekmē gudru, ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi, kā arī stratēģijas "Eiropa 2020" attiecīgajās pamatiniciatīvās. Jānodrošina, ka kooperatīviem ir vienlīdzīgi konkurences apstākļi ar citu veidu uzņēmumiem, vienlaikus ļaujot kooperatīviem saglabāt savus mērķus un darba metodes.

1.5 Lai vērstu uzmanību uz kooperatīvu īpašo pieredzi pārstrukturēšanā, kooperatīvie uzņēmumi būtu jāiesaista ES rūpniecības politikas, tostarp konkrēto pamatiniciatīvu, mērķos un pasākumos.

1.6 Eiropas Komisijai, Eiropas Investīciju bankai un Eiropas Investīciju fondam jānodrošina, lai ES līmeņa finanšu mehānismi, tostarp MVU finansēšanas rīcības plāns, kas ierosināts "Vienotā tirgus aktā", būtu pieejami arī kooperatīviem, un minētajām iestādēm kopā ar kooperatīvo banku nozari būtu jāpieliek īpaši pūliņi, lai tas notiktu, ieviešot arī konkrētus instrumentus. Būtu arī jāatvieglo EIB finanšu instrumentu kā starpnieku funkcija mazākās kooperatīvu bankās, pirmām kārtām vienkāršojot administratīvās prasības.

1.7 Pēc iespējas drīzāk ir jāstājas spēkā jauniem noteikumiem publisko iepirkumu un valsts atbalsta jomā (*Almunia* pakete). Šie noteikumi un to īstenošana dalībvalstīs ir jāvienkāršo, un tajos jāietver īpaši pasākumi, kas būtu labvēlīgi sociālajiem kooperatīviem, kuri nodarbina personas ar invaliditāti vai citas nelabvēlīgā situācijā esošas grupas. Tajos ir jāietver arī to kooperatīvu darbība, kuri pārvalda konfiscētos īpašumus, kas bijuši iegūti nelikumīgas darbības rezultātā (piemēram, mafijai konfiscēti īpašumi Itālijā).

1.8 Saskaņā ar EESK ierosinājumu izveidot pamatkoncepciju, kas sekmē darba ņēmēju finansiālu līdzdalību, būtu jāievieš pasākumi, kas atvieglo uzņēmumu nodošanu darba ņēmējiem. ES budžetā būtu jāparedz atsevišķa budžeta pozīcija, kas ietvertu arī finanšu instrumentus un no kuras atbalstītu darba ņēmēju kooperatīvus un darba ņēmēju veiktu uzņēmumu pārpirkšanu.

1.9 Nākamajam ES budžeta plānošanas periodam (2014–2020) paredzētajām programmām un fondiem, it īpaši struktūrfondiem, jākļūst par nozīmīgiem kooperatīvu atbalsta instrumentiem. Izstrādājot darbības programmas, ar prioritātēm

un pasākumiem būtu jāpievēršas ilgtspējīgai uzņēmumu attīstībai un atbildīgai pārstrukturēšanai un, izmantojot vispārējas dotācijas un citus finanšu instrumentus, tajos jāietver pasākumi tādās jomās kā uzņēmumu nodošana darba ņēmējiem, sociālie kooperatīvi, vietējā attīstība un sociālā inovācija.

1.10 EESK aicina 2012. gadā pieņemt vienkāršotu regulu par Eiropas kooperatīvajām sabiedrībām. Tā būtu jāpapildina ar aktualizētu pārskatu par to, kā kooperatīvu principi ir iekļauti valstu tiesību aktos.

1.11 EESK mudina Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fondu (*Eurofound*) un jo īpaši Eiropas Pārmaiņu novērošanas centru sadarboties ar kooperatīvu nozari, lai precīzāk izpētītu kooperatīvu lomu pārstrukturēšanā.

1.12 Jaunajā ES pētniecības programmā "*Horizon 2020*" ir jāiekļauj īpašas norādes uz to faktoru analīzi, kuri ietekmē izturētspēju krīzes laikā.

1.13 Savu mērķu un pārvaldības modeļa dēļ kooperatīvi gluži dabīgi ir ieinteresētie dalībnieki Sociālās uzņēmējdarbības iniciatīvā, ko nesen uzsāka Eiropas Komisija. Tāpēc galvenajiem ierosinātajiem pasākumiem jābūt vērstiem arī uz kooperatīvu sektoru. Viens no steidzamiem jautājumiem ir tas, ka nesen publiskotajā priekšlikumā par Eiropas sociālās uzņēmējdarbības fondiem būtu jāņem vērā kooperatīvu pieredze saistībā ar īpaši pielāgotiem finanšu instrumentiem.

Ieteikumi par dalībvalstu rīcībpolitiku

1.14 Saskaņā ar *ILO* Ieteikumu 193/2002 par kooperatīvu sekmēšanu dalībvalstīm būtu jārada labvēlīga vide kooperatīvu atzīšanai un attīstībai visās jomās un nozarēs un būtu jāizstrādā visaptveroša politika, kas atbalstītu kooperatīvo uzņēmējdarbības modeli. Tām it īpaši būtu jāsekmē gan studentu, gan darba ņēmēju izglītība un apmācība par kooperatīviem, jāuzlabo statistika, lai noteiktu kooperatīvu sektoru un palielinātu tā publisko atpazīstamību, jāmodernizē tiesību akti par kooperatīviem, jāievieš piemēroti finanšu instrumenti un jāatzīst kooperatīvu loma valsts sociālajā dialogā. Dalībvalstīm būtu jāizpēta iespējas savos tiesību aktos ieviest nedalāmās rezerves jeb aktīvu bloķēšanas (*asset lock*) regulējumu kooperatīviem. Tāds jau ir vairākās ES dalībvalstīs, un ir pierādījies, ka tas būtiski sekmē attīstību.

1.15 EESK ierosina valstu ekonomikas un sociālo lietu padomēm pieņemt atzinumus Starptautiskā kooperatīvu gada ietvaros.

Ieteikumi kooperatīviem

1.16 Kooperatīviem ir jākļūst labāk atpazīstamiem un vairāk jāmācās vienam no otra gan kooperatīvās kustības iekšienē, gan ārpus tās. Kooperatīvās kustības iekšienē tiem ir jāpievēršas kooperatīvu sadarbībai. Tiem būtu jāizstrādā pamatnostādnes un aktīvi jāizplata labā prakse, veltot īpašu uzmanību spējai pielāgoties pārmaiņām. Ārpus kooperatīvās kustības tiem ir jādibina partnerattiecības ar citiem privātajiem uzņēmumiem, valsts iestādēm un citiem ekonomikas dalībniekiem.

1.17 Kā svarīgs atpazīstamības un veicināšanas instruments būtu jāizmanto ziņojumi par kooperatīvu sociālo atbildību ("korporatīvās sociālās atbildības" kooperatīvu variants). Kooperatīvu sektorā ir arī jāpieņem noteikumi par labu pārvaldību un stingru iekšējo revīziju, lai nevarētu ļaunprātīgi izmantot kooperatīvās uzņēmējdarbības veidu.

2. **Ievads**

2.1 Šā atzinuma temats ir parādīt, kā pašreizējā krīzē, kas, kā tas norādīts nesenos *ILO* ziņojumos, jo īpaši smagi skārusi nodarbinātību, kooperatīvie uzņēmumi sava īpašā uzņēmējdarbības modeļa dēļ rūpniecības un pakalpojumu jomā prognozē pārmaiņas un tām pielāgojas. Tā mērķis ir palielināt izpratni, ka kooperatīvi ir svarīgi kā īpašs uzņēmējdarbības veids, kas sniedz jaunas sociālās inovācijas perspektīvas un veicina ilgtspējīgu pārticības veidošanu un sadali.

2.2 Kooperatīvajā uzņēmējdarbības modelī galvenie ir cilvēki. Starptautiskā kooperatīvu apvienība (*ICA*) ir formulējusi šādu kooperatīvu uzņēmumu definīciju, ko atzīst arī dažādas starptautiskās organizācijas (ANO, *ILO* un ES): "[Tā ir] autonoma personu asociācija, kurā tās biedri ir labprātīgi apvienojušies, lai piepildītu savas kopējās ekonomiskās, sociālās un kultūras vēlmes un vajadzības ar uzņēmuma palīdzību, kurš ir kopējs īpašums un kurā pilnvaras tiek īstenotas demokrātiskā ceļā".

2.2.1 Atzinumam ir jādod ieguldījums arī notiekošajā *CCMI* darbā pārstrukturēšanas jomā [1].

2.3 Kooperatīvo uzņēmumu identitāti palielina demokrātijas, vienlīdzības, taisnīguma, solidaritātes, pārredzamības un sociālās atbildības vērtības. *ICA* ir noteikusi septiņus principus, kas kooperatīviem jāievēro: "brīvprātīga un visiem pieejama iestāšanās, dalībnieku demokrātiska kontrole, dalībnieku piedalīšanās ekonomiskajā darbībā, autonomija un neatkarība, izglītošana, apmācība un informēšana, kooperatīvu sadarbība, rūpes par sabiedrību".

2.4 Kooperatīvās uzņēmējdarbības modelis pilnībā atbilst ES Līgumā uzskaitītajām vērtībām un stratēģijas "Eiropa 2020" mērķiem. Tā kā kooperatīviem ir gan ekonomiski, gan sociāli mērķi, tie ir neatņemama tā saucamās "sociālās tirgus ekonomikas" daļa.

[1] COM(2012) 7, "Pārstrukturēšanās un pārmaiņu prognozēšana — kāda ir jaunākā pieredze?"

2.5 Kooperatīviem ir ilgtermiņa mērķis — sasniegt ekonomisku un sociālu ilgtspēju, dodot iespējas cilvēkiem, gatavojoties paredzamajām pārmaiņām, optimāli izmantojot resursus. Tie peļņu izmanto ilgtspējīgiem ieguldījumiem, nevis kapitāla atlīdzības palielināšanai.

2.6 Tā kā kooperatīvajos uzņēmumos galvenie ir cilvēki un darbību kontrolē biedri, tiem ir stipras saknes vietējā sabiedrībā. Tas nav pretrunā ar uzņēmumu spēju darboties valstu un starptautiskajos tirgos.

2.7 Kooperatīvās metodes elastīgums un radošs pielietojums ļauj kooperatīviem darboties visās tautsaimniecības nozarēs — gan tradicionālajās, gan arī jaunizveidotajās.

2.8 Eiropā ir 160 000 kooperatīvo uzņēmumu, kas pieder 123 miljoniem biedru un dod darbu 5,4 miljoniem cilvēku.

2.9 Kooperatīvā uzņēmuma veids nav labi pazīstams ne sabiedrībā kopumā, ne privāto uzņēmumu sektorā, ne valsts pārvaldē. Dažās valstīs vārdam "kooperatīvs" pat ir slikta slava, jo īpaši Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs. Kooperatīvi netiek atzīti par pilnvērtīgiem uzņēmumiem, kas ir līdzvērtīgi tradicionālajām uzņēmējdarbības formām. Dažās dalībvalstīs (piemēram, Polijā, kur jauno kooperatīvu tiesību aktu mērķis bija samazināt kooperatīvu autonomiju un neatkarību, un Itālijā, kur ievērojami samazināja nodokļu priekšrocības, lai kompensētu kooperatīvu sociālo lomu) pēdējos gados ir kļuvis grūtāk attīstīt kooperatīvus.

2.10 Kooperatīviem ir grūti piekļūt riska kapitālam un kredītiem parastajā kapitāla tirgū.

2.11 Tā kā uzņēmējdarbības atbalstam paredzētajos valstu un Eiropas tiesību aktos un programmās kooperatīvu īpašās iezīmes netiek ņemtas vērā, konkurences apstākļi ne vienmēr ir vienlīdzīgi.

3. **Eiropas uzņēmumu pārstrukturēšanas problemātiskie aspekti**

3.1 Patlaban notiek plaša pārstrukturēšana, ko izraisīja krīze Eiropas tautsaimniecībā. Sociāli atbildīgas pārstrukturēšanas stratēģijas ir ļoti svarīgas, lai izvairītos no tālākas uzņēmumu slēgšanas un bankrota gadījumiem, saglabātu esošās un izveidotu jaunas darba vietas un, sekmējot konkurētspēju un vietējo attīstību, nodrošinātu sociālo labklājību.

3.2 Eiropas Komisija uzskata, ka pārstrukturēšana ietver uzņēmumu inovāciju plašākā nozīmē — tai būtu "jāiekļaujas Eiropas ekonomikas attīstības un vadības ilgtermiņa vīzijā, lai pārmaiņas tiešām būtu līdzeklis šīs ekonomikas konkurētspējas palielināšanai" —, kā arī organizatoriskus un sociālus modeļus, kas nodrošinātu ilgtspējīgu teritoriālo attīstību. Šai nolūkā Komisija uzskata, ka inovāciju "rada ne tikai pētniecība un tehnoloģijas, bet arī jauni tirdzniecības un pārvaldības risinājumi".

3.3 ES Komisija ir konstatējusi, ka "uzņēmumiem, kas ir spējīgi veikt pārstrukturēšanu sociāli pieņemamā veidā, parasti ir labāki konkurētspējas un stabilitātes rādītāji" ([2]).

3.3.1 Komisija ir arī paudusi ieteikumu, ka atbildīgai pārstrukturēšanai būtu jāietver darba ņēmēju iesaistīšanās un līdzdalība ([3]). ES līmeņa sociālie partneri ir izstrādājuši kopīgu dokumentu par "sociāli saprātīgas" pārstrukturēšanas principiem, tajā uzsvērta darba vietu radīšanas un saglabāšanas lielā nozīme.

3.4 Komisija vēlas atvieglot uzņēmumu nodošanu darba ņēmējiem.

— "Darba ņēmēji ir īpaši ieinteresēti savu uzņēmumu ilgtspējībā, un daudzos gadījumos viņi labi saprot tās uzņēmējdarbības jomas specifiku, kurā viņi strādā. Taču viņiem bieži trūkst pienācīgu finanšu līdzekļu un atbalsta, lai pārņemtu un vadītu uzņēmumu. Rūpīga un pakāpeniska sagatavošanās tam, ka uzņēmumu pārņem darba ņēmēju kooperatīvs, var uzlabot uzņēmumu darbības turpināšanas izredzes." ([4]) "Ja uzņēmuma pārņēmēju nav iespējams atrast ģimenes locekļu vidū, tā nodošana darbiniekiem lielā mērā nodrošina uzņēmuma nepārtrauktību." Tomēr "tikai nedaudz dalībvalstis, piemērojot īpašus ienākuma nodokļa atvieglojumus, veicina šādu uzņēmumu nodošanu (…)" ([5]).

3.5 Komisija ir aicinājusi dalībvalstis izstrādāt regulējumu par uzņēmumu nodošanu darba ņēmējiem, tam par pamatu ņemot labāko praksi, kā novērst uzņēmumu slēgšanu. Labi piemēri ir vienotie maksājumi (*pago unico*) Spānijā un *Legge Marcora* Itālijā, kuri ļauj izmantot bezdarbnieka pabalstus, lai finansētu jaunu kooperatīvu izveidi.

4. **Kooperatīvās ekonomikas specifika — izturība un jauni pavērsieni arī krīzes laikā**

4.1 Salīdzinājumā ar tradicionālajiem uzņēmumiem kooperatīvie uzņēmumi krīzes laikā ir izturīgāki pret satricinājumiem. Tas jo īpaši attiecas uz kooperatīvajām bankām, darba ņēmēju kooperatīviem rūpniecības un pakalpojumu jomā, sociālajiem kooperatīviem un kooperatīviem, kurus izveidojuši MVU. Kooperatīvo uzņēmumu modelis ieviešas arī jaunās nozarēs (enerģētika, brīvās profesijas u. c.). Tiecoties pēc ilgtspējīgākiem ražošanas un patēriņa modeļiem, pārstrukturēšana ir pavērusi kooperatīviem papildu iespēju sniegt ieguldījumu patiesā ekonomikas — un jo īpaši uzņēmumu — daudzveidībā.

([2]) COM(2005) 120, "Pārstrukturēšana un nodarbinātība. Paredzēt un atbalstīt pārstrukturēšanu, lai attīstītu nodarbinātību — Eiropas Savienības nozīme".

([3]) COM(2001) 366, "Veicināt Eiropas regulējuma izstrādi par uzņēmumu sociālo atbildību" ("*Promoting a European framework for corporate social responsibility*").

([4]) COM(2004) 18, "Kooperatīvo sabiedrību darbības sekmēšana Eiropā".

([5]) COM(2006) 117, "Kopienas Lisabonas programmas izaugsmei un nodarbinātībai īstenošana. Uzņēmumu nodošana — nepārtrauktība ar jaunu sākumu".

4.2 Kā norādīts *ILO* ziņojumā "*Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis*" ("Kooperatīvā uzņēmējdarbības modeļa izturība krīzes apstākļos"), finanšu kooperatīvi saglabā finansiālu stabilitāti, patērētāju kooperatīvi ziņo par apgrozījuma palielinājumu, darba ņēmēju kooperatīvi piedzīvo izaugsmi, jo cilvēki izvēlas kooperatīvās uzņēmējdarbības veidu, lai reaģētu uz jaunajiem apstākļiem ekonomikā.

4.3 Jo īpaši spilgti tas redzams banku sektorā. Neviena kooperatīvā banka Eiropas Savienībā vēl nav bankrotējusi. Eiropas Kooperatīvo banku apvienības dati liecina, ka to tirgus daļa ir aptuveni 20 % no noguldījumiem. Tās Eiropā finansē aptuveni 29 % no MVU. Pēdējos gados tās ir nemitīgi palielinājušas savu tirgus daļu. Apvienotajā Karalistē kooperatīvo banku tirgus daļa ir četrkāršojusies — no 1,2 % 2009. gadā līdz 5 % 2010. gadā. Itālijā *BCC* (*Banche di credito cooperativo*) sistēmā iepriekšējo piecu gadu laikā noguldījumi palielinājušies par 49 %, aizdevumi — par 60 % un darbinieku skaits — par 17 % (vienlaikus pārējā Itālijas banku nozarē darbinieku skaits samazinājās par 5 %). Kipras finanšu nozarē saskaņā ar Kooperatīvo sabiedrību pārraudzības un attīstības iestādes datiem kooperatīvās kredītiestādes 2011. gadā palielināja savu tirgus daļu (noguldījumu jomā — no 35 % līdz 38 % un aizdevumu jomā — no 27 % līdz 29 %). Tas apstiprina, ka kiprieši kooperatīvās kredītiestādes uzskata par drošām krīzes laikā.

4.4 Starptautiskais Valūtas fonds ("*Redesigning the Contours of the Future Financial System*" ("Turpmākās finanšu sistēmas jaunas aprises"), *IMF staff position note*, 2010. gada 16. augusts, SPN/10/10) uzsver kooperatīvo banku būtisko nozīmi: "Arī mazākas, kooperatīvas bankas vai savstarpējas sabiedrības var sekmīgi darboties. Šīs bankas, kas ir mazāk atkarīgas no akcionāru vēlmēm, kopumā spēja izvairīties no daudzām kļūdām, ko pieļāva lielākas privātā sektora iestādes. Lai gan tās netiek uzskatītas par visefektīvākajām, plaukstošākajām vai novatoriskākajām iestādēm, daudzās valstīs uz tām var paļauties mazie un vidējie uzņēmumi un daudzas mājsaimniecības, kuru kredīta vajadzības tās droši apgādā."

4.5 *CECOP* (Darba ņēmēju un sociālo kooperatīvu un citu darba ņēmējiem piederošu ražošanas un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumu Eiropas konfederācija) kopš 2009. gada ir novērojusi krīzes ietekmi uz uzņēmumiem savā tīklā. Kooperatīvi tajās valstīs, kurās tie ir spēcīgāk iesakņojušies un uzkrāta lielāka pieredze (Francija, Itālija, Spānija), šķiet izturīgāki krīzes laikā nekā tradicionālie uzņēmumi, kas darbojas tajās pašās nozarēs un teritorijās.

4.6 Dažādiem sociālajiem kooperatīviem ir liela nozīme pārstrukturēšanas procesā, un tie bieži vien veicina sociālo inovāciju. Kooperatīvi, kas palīdz iekļauties darba tirgū, nodarbina daudz cilvēku, kas atlaisti no darba un nespēj atgriezties vispārējā darba tirgū. Dažās valstīs (piemēram, Bulgārijā, Čehijas Republikā, Polijā un Itālijā) sociālie kooperatīvi ir vieni no lielākajiem cilvēku ar invaliditāti darba devējiem. Kooperatīvi, kas sniedz sociālos pakalpojumus, palīdz pārstrukturēt valsts sektoru. Jauna parādība ir kooperatīvi Itālijā, kas pārvalda īpašumus, kas ir konfiscēti, jo iegūti nelikumīgu darbību rezultātā.

4.7 Ja salīdzina pēc uzbūvētajiem jauniem mājokļiem, mājokļu kooperatīvi, kas pārstāv nozari, ko nopietni skāra krīze, ir izrādījušies daudz izturīgāki nekā privātais sektors. Tie arī daudz lielāku uzmanību velta siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanai, palielinot energoefektivitāti. Tam ir bijusi īpaši svarīga nozīme dažās ES valstīs (piemēram, Čehijas Republikā un Polijā), kurās kooperatīvi īsteno lielus rekonstrukcijas projektus, ko bieži finansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds.

4.8 Īsā pārskatā par situāciju dažās Eiropas valstīs redzami kooperatīvo uzņēmumu relatīvi lielākie panākumi salīdzinājumā ar citiem uzņēmumiem attiecībā uz tādiem rādītājiem kā izaugsme, darba vietas, darbības turpināšanas izredzes un jaundibināto uzņēmumu skaits (skatīt *Zevi A., Zanotti A., Soulage F.* un *Zelaia A.* "*Beyond the crisis: Cooperatives, Work, Finance*" ("Pēc krīzes: kooperatīvi, nodarbinātība, finanses"), *Cecop Publications*, Brisele, 2011.).

4.8.1 Apvienotās Karalistes ekonomika 2009. gadā saruka par 4,9 %, taču kooperatīvu apgrozījums palielinājās par 10 %. 2010. gadā kooperatīvu sektors turpināja attīstīties (par 4,4 %), vienlaikus Lielbritānijas tautsaimniecības kopējais izaugsmes temps bija tikai 1,9 %. Kooperatīvu skaits Apvienotajā Karalistē arvien palielinās (2010. gadā — par 9 %), turklāt tas vērojams visās tautsaimniecības nozarēs.

4.8.2 Vācijā kooperatīvu sektors paplašinās, jo īpaši enerģētikas un veselības aprūpes nozarē un MVU vidū. Iepriekšējos trijos gados ir nodibināti ļoti daudzi jauni kooperatīvi: 2011. gadā — 370, 2010. gadā — 289 un 2009. gadā — 241 (skatīt *DZ-Bank "Genossenshaften in Deutschland"*). Saskaņā ar "*DGRV Geschäftsbericht 2010*", kas pamatojas uz *Creditreform-Datenbank* datiem, 2010. gadā no uzņēmumiem, kas pieteica maksātnespēju, tikai 0,1 % bija kooperatīvi — tas ir viszemākais rādītājs starp visiem uzņēmumu veidiem. Taču ir arī apstiprinājies pieņēmums, ka pievienošanās kooperatīvam būtiski samazina katra atsevišķā uzņēmuma bankrota risku.

4.8.3 Francijā darba ņēmēju kooperatīvu darbības turpināšanas rādītājs pēc trīs gadu pastāvēšanas ir 74 %, salīdzinājumā vidējais rādītājs valstī ir 66 %. No 2000. gada līdz 2009. gadam 329 uzņēmumi tika pārveidoti par darba ņēmēju kooperatīviem. No tiem ir izdzīvojuši vairāk nekā 250. Dati par 2010. gadu apliecina, ka tendence ir augšupejoša, jo īpaši pēdējos trīs gados. Reģistrēti vairāk nekā 50 jauni uzņēmumu pārveidošanas gadījumi (*CG SCOP* gada ziņojums par 2010. gadu).

4.8.4 Itālijā 2010. gadā kopējais nodarbinātības pieaugums privātajos uzņēmumos bija 1 %, savukārt kooperatīvos nodarbinātība palielinājās par 3 %. Labklājības līmeņa krasa pazemināšanās ir izraisījusi strauju sociālo kooperatīvu skaita pieaugumu. Vairākums jauno kooperatīvu ir jaunizveidoti uzņēmumi, bet aptuveni katrs ceturtais ir atvasināts uzņēmums, ko atbalsta citi kooperatīvi. Kooperatīviem ir paredzams ilgāks mūžs. No kooperatīviem, kurus izveidoja no 1970. līdz 1989. gadam, trešā daļa joprojām darbojas, bet no citiem uzņēmumiem — tikai ceturtā daļa. Kooperatīvus arī retāk likvidē: no 2006. līdz 2009. gadam tika slēgti 4 % kooperatīvu, savukārt vairāk nekā 6 % citu uzņēmumu. Galvenais uzņēmumu slēgšanas iemesls bija bankrots, kas 2009. gadā skāra 2 % kooperatīvu salīdzinājumā ar 6 % citu uzņēmumu. Mērot pēc darba līguma veida, nodarbinātība kooperatīvos ir stabilāka. No jaunpieņemtajiem

darba ņēmējiem 6 % ir terminēti darba līgumi salīdzinājumā ar 11 % citos uzņēmumos. Kooperatīvu darbinieku vidū apmācību saņēma 40 %, kamēr valstī vidējais rādītājs ir 26 %.

4.8.5 Spānijā, kuru krīze skāra īpaši smagi, darba vietu zaudējums 2008. un 2009. gadā kooperatīvu sektorā bija 4,5 % salīdzinājumā ar 8 % tradicionālajos uzņēmumos. Savukārt 2010. gadā darba ņēmēju kooperatīvos darba vietu skaits palielinājās par 0,2 %, kamēr kopējais darba vietu skaits tradicionālajos uzņēmumos samazinājās par 3,2 %.

4.8.6 Dažās valstīs situācija ir līdzīga. Piemēram, Zviedrijā jaunu kooperatīvu skaits ir proporcionāli lielāks par citu jaunizveidotu uzņēmumu skaitu. Kooperatīvus slēdz proporcionāli retāk par tradicionālajiem uzņēmumiem. Arī Kiprā palielinās kooperatīvu skaits. Valdība uzsver, ka to ieguldījumam tautsaimniecībā un iedzīvotāju sociālās situācijas uzlabošanā ir būtiska nozīme.

5. **Kā kooperatīvi pielāgojas pārmaiņām**

5.1 Kooperatīvu pārvaldības modeļa specifika — kopīgas īpašumtiesības, demokrātiska līdzdalība un kooperatīva biedru veikta kontrole un tas, ka kooperatīvi var paļauties uz saviem finanšu līdzekļiem un atbalsta tīkliem — ir izskaidrojums tam, kāpēc kooperatīvi ir elastīgāki un novatoriskāki, veicot pārstrukturēšanu laika gaitā un radot jaunus uzņēmumus.

5.2 Viena no kooperatīvo uzņēmumu pamatiezīmēm ir ilgtermiņa skatījums. Krīze ir veicinājusi ilgtermiņa pieeju, lai biedriem nodrošinātu ekonomisko un sociālo ilgtspēju. Kooperatīvajiem uzņēmumiem nodarbinātības saglabāšana un ieguldījumi ir svarīgāki par peļņu no kapitāla.

5.3 Vēl viena kooperatīvu pārvaldības pamatiezīme ir tā, ka kooperatīvi ir iesakņojušies teritorijā, kurā tie darbojas. Atšķirībā no privātā sektora šādus uzņēmumus nepārceļ cituviet, taču tas nav nesavienojams ar globalizāciju.

5.4 Savas saiknes ar noteiktu teritoriju dēļ kooperatīvu nozīme palielinās, jo tie atbalsta ilgtspējīgu vietējo attīstību, rada jaunas darba vietas un tādējādi darbojas vispārējo interešu labā. Tā kā pārstrukturēšana notiek vietējā līmenī, situācijās, kad jārod risinājumi, ir svarīgi izmantot kooperatīvu pieredzi. Lauku apvidos tie palīdz saglabāt saimniecisko darbību un sabiedrisko dzīvi un tādējādi arī mazina migrāciju.

5.5 Piesaiste vienai teritorijai un koncentrēšanās uz kooperatīva biedru (mājsaimniecību vai mazo uzņēmumu) interesēm izskaidro, kāpēc kooperatīvās bankas ir sekmīgi izturējušas finanšu krīzi. Kooperatīvās bankas arī lielā mērā ir vērstas uz ilgtspējīgu un sociāli atbildīgu finansēšanu. Šādas rīcības rezultātus vēl vairāk ir pastiprinājis tas, ka klienti ir pārcēluši savus noguldījumus un aizņēmumus no privātajām bankām uz kooperatīvajām bankām.

5.6 Kooperatīvi saglabā nodarbinātību, izmantojot iekšējās mobilitātes un darba drošības modeli. Darba ņēmēju un sociālie kooperatīvi dod priekšroku samazināt atalgojumu un darba stundas nekā darba vietu skaitu. Kad vien iespējams, tie paši izpilda darbus, ko iepriekš mēdza uzticēt ārpakalpojumu piedāvātājiem. Darba vietu drošība ir palielinājusies, uzņēmumiem daloties ar brīvajām darba vietām kooperatīvā tīkla vai grupas ietvaros. Modeli, kas darba ņēmējiem pārejas procesa laikā garantē drošību, papildina profesionālā apmācība, jo kooperatīvi īpaši rūpējas par darbinieku attīstību.

5.7 Kooperatīvi daudzu gadu gaitā ir izstrādājuši dažādus pastāvīgas savstarpējas sadarbības veidus gan ar dažādu līmeņu pārstāvības organizāciju palīdzību, gan veidojot uzņēmējdarbības apvienības, piemēram, grupas, konsorcijus un otrās pakāpes kooperatīvus. Pēdējos dažos gados un desmitgadēs novērojams, ka šī tendence kļūst arvien spēcīgāka, turklāt pastāv pozitīva sakarība starp kooperatīvu izaugsmi un tos savienojošo iestāžu izveidi.

5.8 Labs piemērs pārstāvības organizāciju potenciālam ir Itālija. Tajā ir vairākas kooperatīvu starpnozaru apvienības. Šajās apvienībās ir iesaistījušies visu veidu kooperatīvi (darba ņēmēju, patērētāju, lauksaimniecības u. c.). Šī tendence ir atvieglojusi kopēju pārnozaru tautsaimniecības struktūru izveidi, kurām ir ļoti liela nozīme. Pateicoties iespējai no vienas nozares uz citu pārvietot cilvēkresursus un finanšu līdzekļus un nodot pieredzi, daudzi kooperatīvie uzņēmumi un nozares spēj pārvarēt pat visgrūtākos laikus.

5.9 Apvienojoties grupās, konsorcijos un otrās pakāpes kooperatīvos, individuālie uzņēmumi var turpināt būt mazi, vienlaikus gūstot labumu no apjomradītiem ietaupījumiem. Itālija ir uzskatāms piemērs konsorciju darbībai celtniecības nozarē, pakalpojumu nozarē un sociālo kooperatīvu jomā, kurās tie ir būtiski palīdzējuši attīstīt gan mazus, gan arī jaunus kooperatīvus. Mazi sociālo kooperatīvu konsorciji darbojas arī citās valstīs, piemēram, Zviedrijā. Vairākās citās ES valstīs, piemēram, Francijā, Vācijā, Spānijā, Nīderlandē un citviet, ievērojamas kooperatīvu grupas ir sastopamas tādās nozarēs kā lauksaimniecība, rūpniecība, bankas un izplatīšana.

5.10 Spānijā *Mondragon* grupa ir izcils piemērs tam, kā atsevišķi kooperatīvie uzņēmumi var brīvprātīgi izveidot liela mēroga uzņēmējdarbības grupas, kas ietver rūpniecību, lauksaimniecību, izplatītājus, finanses, pētniecību un izstrādi un augstāko izglītību. Pārsteidzošs *Mondragon* aspekts ir spēja saglabāt nodarbinātību globalizētās rūpniecības nozarēs un nerimtīgi pārstrukturēt produktus, procesus un pēcpārdošanas pakalpojumus, pielietojot rūpniecības platformas visā pasaulē un inovācijas trīsstūri, ko veido grupas rūpniecības uzņēmumi, universitāte un pētniecības un izstrādes centri.

5.11 Pamatojoties uz līdzīgu loģiku — palielināt uzņēmējdarbības mērogu —, kooperatīvus var veidot arī MVU. Šī pieredze ir bijusi ļoti veiksmīga, piemēram, Vācijā, kur mazu uzņēmumu kooperatīviem ir liela nozīme tādos arodos kā maiznieki, miesnieki un citos.

5.12 Konkrētu grupu vajadzību apmierināšanai rodas jauni uzņēmējdarbības veidi. Viens no šādiem piemēriem ir iepriekš minētie ārstu kooperatīvi Vācijā. Jo īpaši Itālijā augsta līmeņa speciālistu jaunākā paaudze sāk pievērsties kooperatīvā uzņēmuma modelim, lai izmantotu tirgus iespējas. Šajā nolūkā viņi savieno pašnodarbinātību ar kolektīvu uzņēmējdarbību. Nesen pieņemtais Itālijas likums par profesijām, kas veido daļu no ekonomikas reformu paketes, atbalsta šīs iniciatīvas.

5.13 Tā sauktie "amatu un nodarbinātības kooperatīvi" ir izveidoti Francijā un mazākā mērā arī Beļģijā un Zviedrijā. Tie dod iespēju bezdarbniekiem kļūt par pašnodarbinātām personām, organizējot tiem kooperatīvajā uzņēmumā ne tikai komercdarbību, bet arī profesionālo apmācību un sociālo nodrošinājumu.

5.14 Kooperatīvi parasti nevar no saviem locekļiem iegūt apjomīgu kapitālu, un tiem nav iespēju viegli piekļūt kapitāla tirgiem. Kooperatīvi ir attīstījuši savus finansēšanas mehānismus. Kooperatīvu pajas parasti nav nododamas citai personai, un peļņa netiek sadalīta starp pamatkapitāla ieguldītājiem, bet gan parasti to iegulda atpakaļ uzņēmumā kā rezerves, kas atspoguļo to ilgtermiņa stratēģiju. Kooperatīva biedri ir ieinteresēti izvairīties no pārliecīga riska un ieguldīt tādā darbībā, kas tieši kalpo viņu vajadzībām.

5.15 Dažās ES valstīs, piemēram, Francijā, Spānijā un Itālijā, šīs rezerves nav sadalāmas, proti, tās nedrīkst sadalīt biedriem pat likvidēšanas gadījumā, bet tās jāizmanto kooperatīvu kustības attīstībai. Pierādījies, ka nesadalāmas rezerves ir spēcīgs arguments, kas attur no kooperatīvu pārveidošanas par citu veidu uzņēmumiem.

5.16 Dažās valstīs ir ieviestas tiesību normas, kas ļauj personām, kas nav kooperatīva biedri, nodrošināt kooperatīviem riska kapitālu, neatkarīgi no tā, vai viņiem ir vai nav balsstiesības, (piemēram, "*Socio sovventore*" Itālijas Likumā 59/1992). Šajā nolūkā ir izveidotas īpašas iestādes, piemēram, Itālijā — kooperatīvu attīstības fondi (*Fondi mutualistici*) un *Cooperazione Finanza Impresa* (*CFI*), Francijā — *IDES* un Spānijā — *Mondragon* korporācijas ieguldījumu sistēmas. Tas ir ļāvis kooperatīviem uzlabot dialogu ar citām finanšu iestādēm.

Briselē, 2012. gada 25. aprīlī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas priekšsēdētājs

Staffan NILSSON